

Nr 671

Av herr **Lassinantti m.fl.**, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Bidrag till naturvårdsupplysning, m.m.

(Lika lydande med motion nr 566 i Första kammaren)

I det betänkande som framlades av 1960 års naturvårdsutredning (Naturen och samhället) liksom i Kungl. Maj:ts proposition 1963 (nr 71) framhölls betydelsen av en intensiv naturvårdsupplysning, som inte endast skulle ta sikte på det rent biologiska sammanhanget utan även sprida kännedom om landskapsvårdens och miljöns betydelse för människans fysiska och psykiska hälsa. Det betonades att denna upplysning måste begagna sig av de effektiva upplysnings- och propagandamedel som numera finns. Den skulle ta sikte på utbildning av ungdomsledare, lärare och fackmän av olika slag. Särskilt underströks betydelsen av samverkan med skolan. Utredningen framhöll även vikten av att utnyttja de stora folkrörelserna som kanaler till den vuxna befolkningen. Som specialistorgan i dessa frågor nämndes Svenska naturskyddsföreningen och Samfundet för hembygdsvård, vilka »sedan lång tid tillbaka gjort aktiv insats på området».

I nämnda proposition återges även detta uttalande av naturvårdsutredningen, som vi här citerar:

»Vid bifall till utredningens förslag kommer att inledas ett aktivt skede i svensk naturvård, kännetecknat av kraftigt ökade insatser från samhällets sida. Det är att förmoda, att denna utveckling även kommer att inverka avsevärt på de ideella organisationernas uppbyggnad och inriktning. Det tillkommer emellertid helt organisationerna själva att besluta härom. Under sådana förhållanden bör nu organisationernas fortsatta utveckling och insatser allmänt tryggas, men ställning till det konkreta stödets omfattning tas först sedan deras anpassning till det nya skedet verkställts.»

Naturvårdsutredningen föreslog till sist, att bidrag till naturvårdsupplysningen skulle anvisas med 300 000 kronor för budgetåret 1963/1964, men underströk att denna verksamhet senare säkerligen skulle väsentligt behöva utökas. Anslaget borde, framhöll utredningen, fördelas av Kungl. Maj:t, på förslag av statens naturvårdsnämnd, *efter överläggningar med berörda organisationer.* (Understrykningen gjord av oss.)

I nämnda proposition framhöll departementschefen att han delade

utredningens uppfattning att de ideella organisationerna även efter utbyggnaden av den statliga organisationen har en viktig uppgift att fylla. Som ett betydelsefullt led i det intensifierade naturvårdsarbetet borde nämligen, framhöll han, ingå en omfattande upplysningsverksamhet. »De ideella organisationerna har särskilda förutsättningar för att omhänderha denna upplysningsverksamhet.» För naturvårdsupplysningen föreslogs ett anslag för budgetåret 1963/1964 av 200 000 kronor, vilket också anvisades av riksdagen. Av detta anslag erhöll Svenska naturskyddsföreningen 100 000 kronor och Samfundet för hembygdsvård 80 000 kronor (vartill kom ett anslag till samfundet under 6:e huvudtiteln för vägvårdande verksamhet på 20 000 kronor).

För budgetåret 1964/1965 har samma anslag utgått med 115 000 respektive 85 000 kronor (20 000 kronor). I statsverkspropositionen för 1965/1966 föreslås att anslaget för naturvårdsupplysningen utgår med 325 000 kronor.

De båda specialistorganisationerna har under den tid naturvårdsorganisationen verkat haft tillfälle att pröva olika vägar för naturvårdsupplysningen. Enligt vad vi erfarit har resultatet varit tillfredsställande, men som framgår av de båda föreningarnas petita är de tillgängliga anslagen alldeles otillräckliga. Sedan nu den nya naturvårdslagen trätt i kraft detta år har behovet av en allsidig upplysning högst väsentligt ökat. Det gäller inte endast att bibringa kunskap och väcka intresse hos den stora allmänheten, utan också att förmedla kunskap till myndigheter, tjänstemän, företagare etc. om lagens innebörd, tillämpning och möjligheter.

En upplysningsverksamhet av denna art kräver en stab av verkligt kunniga medarbetare och dessutom allsidig sakkunskap för att upplysningen skall få helt vederhäftig karaktär. Man måste här, som naturvårdsutredningen också framhåller, kunna utnyttja tillgängliga massmedia, såsom TV, radio, film och press, samt bygga upp en permanent kontakt med olika folkrörelser, skolor, bildningsorganisationer o.s.v. Men man måste även räkna med rent reklamässiga kampanjer med affischering, annonser, trycksaker, affischer o.s.v., som är mycket kostnadskrävande.

Vi vill särskilt i detta sammanhang understryka, att en upplysningsverksamhet av denna art måste fullföljas år efter år. Det kan inte vara en reklamkampanj som en enda gång blommar upp och sedan försvinner; den måste ständigt återkomma och nötas in. Reklamen måste därtill också vara strängt vederhäftig. Vetenskapliga och andra experter måste anlitas och deras synpunkter och rön efterhöras och omarbetas i för folkupplysning lämpliga former. Även denna del av verksamheten måste regelbundet förnyas. Även på naturvårdens område sker ständiga förändringar, inte minst i fråga om den viktiga miljö- och landskapsvården. En kampanj som haft giltighet under ett år kanske måste göras om till ett annat.

Det som ovan framhållits angående upplysningsverksamhetens karaktär och utformning medför att kostnaderna måste bli relativt höga. Det anslag

som nu utgår, kronor 250 000, är helt otillräckligt, inte minst med tanke på att de båda specialistorganen av detta anslag endast har 200 000 kronor till sitt förfogande. Med hänsyn till att hela naturvården i dagens läge är en synnerligen angelägen samhällsuppgift måste anslaget till naturvårdsupplysning anses helt otillfredsställande. Det kan nämnas, att endast en relativt begränsad reklamkampanj för naturvården kräver en summa av omkring 300 000 kronor. Vi är därför av den bestämda uppfattningen, att det nu i statsverkspropositionen föreslagna anslaget för 1965/66 på 325 000 kronor måste utgå med högre belopp om verksamheten skall få någon verklig effekt. Vi anser att 500 000 kronor är ett minimum och att denna summa successivt bör ökas.

En fråga som synes oss synnerligen angelägen är fördelningen av ifrågasvarande anslag mellan specialistorganen. Det har i det föregående framhållits att myndigheterna är av den uppfattningen att nämnda organ spelar en mycket viktig roll i dessa frågor och att man mer och mer måste inrikta sig på att dessa organisationer i sin uppbyggnad och inriktning kommer att ta hänsyn till sin speciella uppgift. Det har också sagts från utredningens sida, att det bör ankomma helt på organisationerna själva att besluta om på vilket sätt utvecklingen skall inverka på föreningarnas struktur.

När det gäller tidigare anslag har myndigheterna konsekvent följt den principen att de båda föreningarna varit principiellt jämställda. De har också haft ungefär samma anslag för sin naturvårdande verksamhet. Nu har emellertid statens naturvårdsnämnd i sina anslagsäskanden för budgetåret 1965/66 frångått denna av statsmakterna tidigare tillämpade princip och föreslår en sådan utökning av den ena föreningens (Svenska naturskyddsföreningen — riksförbund för naturvård) anslag, att det i själva verket kan betyda att den andra organisationen (Samfundet för hembygdsvård — riksförbund för bygdekultur och landskapsvård) måste lägga ned eller i varje fall starkt inskränka den verksamhet den bedrivit i snart 50 år. Man måste känna oro inför naturvårdsnämndens motivering, då den söker katalogisera de nu existerande organisationerna och tycks utgå ifrån att det vore tillräckligt på detta område att endast ha en medborgarorganisation. Redan i debatten om naturvårdslagen i andra kammaren den 9 december 1964 framhölls av en ledamot, att det är en felbedömning från naturvårdsnämndens sida »om man redan nu skulle gå in för att diskriminera sådana medborgarorganisationer, som kan redovisa en långvarig verksamhet».

Statens naturvårdsnämnd finner det mindre lämpligt att de begränsade bidragsmedlen sprides på två organisationer. Nämnden säger sig ha erfarit, att det för närvarande icke är aktuellt med en sammanslagning av ifråga-

varande organisationer. Nämnden finner det därför riktigast att huvudparten av den bidragshöjning som kan komma i fråga går till en av dessa organisationer, och nämnden har då stannat för att förorda att Naturskyddsföreningen i första hand skall ges ökade resurser.

När det gäller Samfundet för hembygdsvård föreslår nämnden alltså ingen väsentlig förhöjning trots att »nämnden gärna vill vitsorda att samfundet visat en betydande aktivitet, särskilt när det gäller landskapsvården och därmed sammanhängande problem».

Vi finner nämndens ställningstagande i denna fråga helt oriktigt. Ett godkännande av dess principer skulle med säkerhet minska den samlade effekten både av naturvårdsupplysningen och av landskapsvården, vars miljövårdande och landskapsgestaltande verksamhet fått en allt större betydelse i den stora miljöomdaning, som samhället nu genomgår.

Vid anslagsfördelningen bör man också beakta att Naturskyddsföreningen utom det ordinarie statsanslaget sedan flera år uppburit ett speciellt anslag — för närvarande 130 000 kronor — som utgår ur jaktvårdsmedel och som åtminstone delvis bör kunna användas i upplysningsverksamheten.

Det torde vara på sin plats att här redogöra för den roll Samfundet för hembygdsvård spelat när det gäller upplysningsverksamhet och praktisk landskaps- och miljövård. Samfundet har ägt bestånd i nära 50 år och bildades på initiativ av en rad representanter för natur- och kulturvård, arkitekter och skolmän 1916. Huvuduppgiften har hela tiden varit landskapsvård, byggnadskultur och frågor som gällt samhällsplanering, bebyggelse, vägar och grustäkter. Parallellt med denna ingripande verksamhet har under alla dessa år drivits en allsidig upplysningsverksamhet.

Man kan utan överdrift hävda, att det främst är Samfundet för hembygdsvård som genom sin bildningsverksamhet fört ut natur- och bygdevårdens idéer i skola och bildningsarbete. Vi nämner endast de många kurser som anordnats tillsammans med lärarnas organisationer, varvid studiet av natur och landskap med tillhjälp av en hel serie handböcker och andra skrifter givit lärarna impulser för deras undervisning.

På liknande sätt har Samfundet för hembygdsvård verkat i bildningsarbete, och de kurser — längre och kortare — som hållits i nära 50 år i samarbete med bildningsorganisationer, studiecirkel och ideella organisationer av olika slag, kan räknas i hundratal. Under de senaste åren har denna gren av upplysningsverksamheten bedrivits i intim samverkan med de statligt understödda studieförbunden och länens bildningsförbund. Att bildningsförbunden i sina kurser nu i hög grad tar upp naturvård, landskapsvård och kulturvård torde i stor utsträckning vara ett resultat av samfundets pionjärarbete på detta område. Samfundet har även förmedlat föreläsningar i natur- och landskapsvård vid universitet och högre skolor.

När det gäller den praktiska verksamheten för landskapsvården vill vi här endast peka på ett par områden — även de av betydelse för upplys-

ningsarbetet — där Samfundet för hembygdsvård varit föregångare och efter mångårigt arbete fått sina synpunkter allmänt beaktade. Vi tänker då främst på den vägvårdande verksamheten, som bedrivits med statligt stöd och i samarbete med väg- och vattenbyggnadsstyrelsen sedan 1938. Här har man såväl genom praktisk, konsulterande verksamhet (godkänd av statsmakterna) som genom omfattande upplysningsverksamhet hos vägmän och andra spritt kunskap om en riktig vägvård och därmed sammanhängande landskapsvårdande problem. Inom denna avdelning, som haft tillgång till en särskild expertkommitté, har en rad landskapsvårdande frågor behandlats, som gått långt utöver de egentliga vägproblemen, såsom t.ex. landskapsprojekteringar, grustäckers iordningställande, alléer, reklam i naturen, nedskräpning o.s.v. Man har också genom s.k. väg dagar (i samarbete med motorfolkets organisationer och vägförvaltningarna), genom utställningar, bildserier m.m. sökt sprida en allmän upplysning i hithörande frågor.

En annan verksamhetsgren inom landskapsvården där samfundet kan räkna sig som pionjär är den som gäller kraftverksutbyggnaden. Dessa frågor tog samfundet upp inom sin vägbyrå redan på 1940-talet och skapade sedan en särskild, av regeringen sanktionerad avdelning för vattenfrågor. Det har under många år varit en av samfundets största uppgifter, och man kan redan se resultatet i den planläggning, vård och gestaltning av en rad kraftverksbyggen i vars miljöutformning samfundet deltagit. Samfundet tog också här initiativ till det samarbetsorgan för naturvård, som under landshövding Bo Hammarskjölds ordförandeskap genomförde den viktiga överenskommelsen 1961 mellan vattenfallsstyrelsen och naturvårdsintressena. Även i samband med denna naturvårdande verksamhet har en omfattande upplysningsverksamhet bedrivits framför allt i Norrland.

En viktig plattform för långsiktig upplysningsverksamhet fick samfundet 1950 i Markaryds folkhögskola, som startades av samfundet och där samfundet alltfört tillförsäkrats ett stort inflytande över undervisningen. Utom den ordinarie undervisningen i denna skola bedriver samfundet kursverksamhet i flera folkhögskolor där ämnena natur- och landskapsvård, nutidsorientering, framtidsfrågor och samhällsplanering intar en framskjuten plats.

Till upplysningsverksamhet kan hänföras den permanenta kurs »Bygge och landskap» som samfundet startade 1964 i samarbete med Ystads stads yrkesskola. Avsikten är att bygga ut denna kurs till en skola i samverkan med skolöverstyrelsen och lokala myndigheter och organisationer. Viktiga ämnen i undervisningen här är landskapsvård, miljö- och samhällsplanering och fritidsbebyggelse.

En aktuell fråga inom upplysningsverksamheten som samfundet tagit upp under 1963—1964 är kommunerna och deras problem i samband med naturvårdens nyorientering samt aktuella plan- och byggnadsfrågor. En

rad kurser och konferenser har hållits med kommunala förtroendemän, dels inom kommunregionerna, dels länsvis. Kurser av denna typ förberedes nu över hela landet.

Vi nämner i första hand förbundet på Gotland, som bland annat verkat för kulturlandskapet, särskilt lövängarnas bevarande, strandskydd och planering; förbundet i Värmland, som tagit en rad initiativ bland annat för aktiv landskapsvård; förbundet i Uppland, som huvudsakligen drivit sin verksamhet för naturvårdsupplysning och landskapsvård; förbundet i Östergötland, som gjort en inventering beträffande viktiga naturområden och hållit kurser för lövängsvård. Över huvud taget kan konstateras att hembygdsförbunden i kontakt med Samfundet för hembygdsvård mer och mer inriktat sig på naturvårdsfrågorna.

För dessa och liknande aktioner förfogar samfundet över en rad experter på olika områden.

För att göra det möjligt att på ett effektivt sätt fullfölja sina syften just inom bildning och information har samfundet utom en expertkommitté för naturvården sedan något år haft till sitt förfogande en särskild informationsgrupp bestående av en rad aktiva unga pedagoger, arkitekter och journalister. Gruppen, som redan genomfört flera åtgärder på området, planlägger nu en särskild naturvårdsfilm, modernt undervisningsmaterial för grundskolan samt en speciell PR-skrift med information om samfundets naturvårdande uppgifter samt TV- och radioframträdande med naturvårdsupplysningsprogram.

Med utgångspunkt från statsmakternas direktiv i samband med den nya naturvårdsorganisationen har samfundet under föregående år tagit initiativet till en stor aktion för naturvårdsupplysning i samarbete med bl.a. ABF, SLS och andra bildningsförbund. Man har trätt i kontakt med de stora folkrörelserna och ämnar få till stånd en kvalitativt högtstående reklamkampanj, ungefär av det slag som skisserats i naturvårdsutredningen. Detta arbete är just på planläggningsstadiet.

Det kan i detta sammanhang anföras, att de medel samfundet använt för sin upplysande verksamhet till stor del anskaffats genom privata insamlingar och anslag.

Beträffande statens naturvårdsnämnds synpunkt, att statsanslaget för naturvårdsupplysning ej bör splittras, vill undertecknade framhålla, att ett närmare samarbete mellan de båda här berörda organisationerna visserligen är önskvärt, men om detta för närvarande ej kan ske annat än i begränsad omfattning, bör enligt vår uppfattning detta ej hindra att anslag utgår till var och en av organisationerna, som dock har i viss mån skilda arbetsuppgifter; naturskydd och -vård å ena sidan och landskapsvård, miljö- och kulturvård å andra. Detta är uppgifter som väl kan tänkas fördelade på två specialistorgan. Vi har inhämtat att Samfundet för hembygdsvård vid flera tillfällen föreslagit samarbete med Svenska naturskydds-

föreningen. I början av december 1963 hölls sålunda ett möte med ledande representanter för de båda organisationerna. Samfundet framlade då preciserade förslag till samarbete och utsåg även en kontaktman. Vi har erfarit att Naturskyddsföreningen ännu inte har lämnat svar på samfundets förslag.

I detta sammanhang vill vi gärna påpeka, att det inom bildningsrörelserna ofta har ansetts förmånligt att flera organ med samma huvudsyfte men med olika individuell utformning erhållit statsanslag för sin verksamhet. Som exempel kan anföras, att ett tiotal olika studieorganisationer har statsanslag för sitt bildningsarbete. Det kan även framhållas att IOGT och NTO arbetat parallellt — säkert till förmån för de gemensamma målen. Även turist- och reseorganisationerna — t.ex. Reso, Svenska turistföreningen och Friluftsrämjandet — har arbetat jämsides, men med delvis skilda specialuppgifter, utan att detta varit till förfång för deras verksamhet.

Beträffande samfundets organisation bör märkas, att ett tjugotal förbund och omkring 450 enskilda föreningar är anslutna, representerande över 50 000 aktiva medlemmar. Inom flera av dessa förbund har i samarbete med samfundet initiativ tagits som varit av betydelse för hela naturvårdsverksamheten.

Samfundet för hembygdsvård har tidigare fått sina statsanslag genom ecklesiastikdepartementet, men i samband med naturskyddslagen 1952 flyttades organisationen över till jordbruksdepartementet, just med tanke på samfundets huvudsakliga inriktning på naturvård. Med tanke på myndigheternas direktiv vid det tillfället och senare verkar det omotiverat, att samfundet nu skulle tvingas inskränka eller kanske rent av få nedlägga den verksamhet som det de senaste åren nästan helt varit inriktat på.

Med anledning av vad som ovan framhållits får vi därför föreslå riksdagen besluta,

att anslaget till naturvårdsupplysningen för budgetåret 1965/66 höjes från nuvarande 250 000 kronor till 500 000 kronor;

att förorda en sådan fördelning av det anvisade anslaget, att de båda specialistorganen som hittills verkat på naturvårdsupplysningens område blir likaberättigade.

Stockholm den 27 januari 1965

Ragnar Lassinantti

Ingvar Svanberg

Harald Larsson

Per Petersson

i Hedenäset

Bertil Jonasson

Elias Jönsson

Annie Jäderberg

i Ingemarsgården